

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon

Austatud valla/linnavolikogu esimees

Märgukiri poliitilise mainekujunduse vältimiseks omavalitsuste infolehtedes valimiseelsel ajal

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon on seatud kontrollima erakondade, valimisliitude ja valimistel osalevate isikute rahaasju. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste lähenedes on komisjonile silma jäänud, et sel perioodil võib nii mõnegi valla ja linna infolehest leida poliitilist erahuvi sisaldavaid sõnumeid, st varjatud poliitilist reklaami. **Käesoleva kirjaga soovime tuletada kõigile kohalikele omavalitsustele meelde, et maksumaksja raha eest väljaantavad infolehed ei ole koht, mida tohiks kasutada erahvides tehtavaks poliitiliseks mainekujunduseks.**

Komisjoni praktikale tuginedes võtame järgnevalt kokku mõned poliitilise mainekujunduse ja varjatud reklaami ilmingud, mida volikogude valimise eelsel ajal näeme peamiste ohukohtadena ja mida komisjonil on lähikuudel plaanis iseäranis jälgida, et vajadusel keelatud tegevusele reageerida. Seejuures võtab komisjon arvesse, et reeglina on mõju omavalitsuse teabe kujundamisele nendel erakondadel või valimisliitudel, kelle esindajad on vallas või linnas võimul. Just valitsejate mõju väljaantavale ja maksumaksjate raha eest kinni makstud teabekanalile on peamine põhjus, miks kohalik omavalitsus peaks oma väljaannetes avaldatud teabel eriti tähelepanelikult silma peal hoidma. Kirjeldatud mõju on ka peamine kriteerium, miks valla või linna infolehti ei käsitleta ajakirjandusena.

Üldine põhimõte on, et omavalitsuse teave, olenemata, kus seda avaldatakse - omavalitsuse infolehes või mujal, peab lähtuma ainult ja ainult avalikust huvist. Tõsi on see, et valdade ja linnade infolehtedes, aga ka omavalitsusüksuse või -asutuse kodulehel või sotsiaalmeedia kanalis on poliitilist erahuvi sisaldavat teavet sageli raske ära tunda. Esiteks, tehakse poliitilise eesmärgiga mainekujundust sageli varjatult, nõ „ridade vahel“. Teiseks, võib poliitilisest erahuvist ajendatud sõnumeid olla kajastatud läbisegi elanikule vajaliku teabega, mispuhul võib inimene mitte panna tähele, et mainekujundus on ajendatud eesmärgist mõjutada valimistulemust. Sealhulgas suunatakse selliselt inimese valimispäeval tehtavaid valikuid. See omakorda aga seab ohtu ausad ja vabad valimised.

Konkreetsemalt peab komisjon avaliku huviga otseselt vastuolus olevaks teavet, mis sisaldab üleskutset hääletada volikogu valimistel konkreetselt mõne erakonna, valimisliidu või kandidaadi poolt. Poliitilise mainekujunduse ilminguna võib välja tuua ka vallavanema või linnaeapea või teiste omavalitsuse juhtfiguuride kasvava aktiivsusega kajastamise valimiseelsel perioodil. Näiteks hakkavad just siis ilmuma tänu- ja kiiduavaldused omavalitsusjuhi või tema erakonna või ka tema juhitava valla- või linnavalitsuse aadressil. Sarnaselt tuleb käsitleda ka lõppeva valitsemisperioodi eduraporteid, kus võimulolijad kajastavad tehtut eranditult positiivses võtmes. Poliitilise mainekujunduse ilminguks võib pidada ka fotosid, näiteks nn lindilõikamistest – poliitikut eksponeeritakse fotodel järjest rohkem ja suuremalt. Kuid keelatud poliitilise mainekujundusena tuleb komisjoni hinnangul vaadelda ka vastupidiseid ilminguid, kus kritiseeritakse võimulolijate oponente või poliitilisi konkurente. Komisjon on loetletud juhtumite suhtes

algatanud haldusmenetlusi ja teinud erakondadele või poliitikutele ettekirjutusi. Osa komisjoni ettekirjutusi on küll kohtus vaidlustatud, kuid kohus on need alati tunnistanud õiguspäraseks.^{1,2,3}

Kui Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon tuvastab kirjeldatud poliitilise mainekujunduse ilmingu, algatab ta menetluse erakonna, valimisliidu või poliitiku suhtes, kes maksumaksja raha eest poliitilist reklaami teinuna on saanud keelatud annetuse. Menetluse läbiviimise aluseks komisjonis on erakonnaseaduses sisalduvad keelud: esiteks, kasutada valimiskampaania läbiviimiseks avalikke vahendeid, sh kohaliku omavalitsuse raha, ja teiseks, vastu võtta annetust kohalikult omavalitsuselt kui juriidiliselt isikult.

Seadus ei reguleeri, kuidas vallad ja linnad peaksid oma teabe avaldamist korraldama nii, et maksumaksja raha väärkasutamist ei toimuks ja oleks tagatud avaliku teabe jagamine vaid avalikes huvides. **Seadusandja on jätnud teabe avaldamise kohaliku omavalitsuse enese korraldada.** See annab omavalitsusele võimaluse kaasates nii kõiki poliitilisi jõude aga ka kogukondi, nende teemade üle põhjalikult arutada ning ise otsustada, milline on konkreetses kohas asjade kõige sobivam korraldus.

Riigikontroll viis 2017. aasta kohalike omavalitsuste volikogude valimiste järel läbi auditi Omavalitsuste teavitustegevus valdade ja linnade infolehtedes⁴, milles soovitati **kohalikel omavalitsustel kehtestada põhimõtted selleks, et omavalitsuse infolehes jt omavalitsuse teavituskanalites oleks tagatud maksumaksja raha kasutamine vaid avalikes huvides.** Täpsemalt öeldes võiksid need põhimõtted käsitleda näiteks keeldu kutsuda üles valima mõnd poliitilist jõudu või konkreetset inimest või avaldada võimulolijate valitsemisperioodi eduraporteid, vältida omavalitsuse poliitilise juhtkonna ülesastumisi valimiseajal, samuti mitte kritiseerida poliitilisi konkurente. Samuti sisaldas Riigikontrolli aruanne soovitus otsustada ka seda, kes ja kuidas infolehe väljaandmise põhimõtete järgimise üle järelevalvet tegema hakkab. Mul on heameel tõdeda, et omavalitsusi, kes infolehtede väljaandmise põhimõtted enne selleaastaseid valimisi on vastu võtnud, on mitmeid. Komisjoni nimel innustan neid, kes seda seni teinud pole, kindlasti infolehtede väljaandmise põhimõtted välja töötama ja kehtestama.

Eelnevalt viidatud Riigikontrolli auditis tõdeti, et enamiku valdade ja linnade infolehtedes ei tuvastatud eelmiste volikogude valimiste eel, et omavalitsused oleks avaldanud teavet, mis oleks olnud vastuolus avaliku huviga. See näitab, et parteipoliitiliselt on neutraalne teavitustegevus valdade ja linnade infolehtedes võimalik ja sõltub poliitilisest tahtest ja kultuurist.

Lugupidamisega,

Liisa Oviir
Komisjoni esimees

¹ Tallinna Ringkonnakohtu 29. märts 2019 otsus nr 3-18-1316. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=245834288>

² Tallinna Ringkonnakohtu 20. detsembri 2019 otsus nr 3-18-1318. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=261333590>

³ Riigikohtu Halduskolleegiumi 30. märts 2020 otsus nr 3-18-1537. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=266369268>

⁴ Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=14304&AuditId=2474>